

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Гнідик Ірина Ігорівна

УДК 94(71):271.4-528.8ГКЦ]"18/19"

**ПОЧАТКИ ТА РОЗБУДОВА ГРЕКО–КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У США
(КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

Спеціальність 07.00.02 – *всесвітня історія*

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі нової та новітньої історії зарубіжних країн Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Качараба Степан Петрович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Жерноклеєв Олег Станіславович,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри всесвітньої історії

кандидат історичних наук, доцент
Питльована Лілія Юрївна,
Вищий навчальний заклад
«Український католицький університет»,
доцент кафедри світової історії
нового та новітнього часу

Захист відбудеться 29 грудня 2015 р. о 13 год. на засіданні спеціалізованої Вченої ради Д 35.051.12 Львівського національного університету імені Івана Франка (79000, м.Львів, вул.Університетська, 1, ауд. 337).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. М. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий 27 листопада 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
професор

Р. М. Шуст

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наприкінці ХІХ–початку ХХ ст. масовим явищем у Східній Галичині та на Закарпатті стала еміграція українців до США. Визначальну роль у їхній самоорганізації в діаспорі відіграла Греко–Католицька Церква (ГКЦ). Процес її становлення у цій країні був ускладнений як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Американське суспільство та римо-католицький єпископат категорично не погоджувалося з присутністю на своїй території ще однієї церковної влади, бо це суперечило постановам Латеранського собору 1215 р. Більше того, інтенсивна розбудова греко-католицьких парафій на території юрисдикції римо-католицької ієрархії поставила у складну ситуацію Ватикан, який мав бути посередником та гарантом прав обох сторін. Становище загострювали внутрішні суперечності у еміграційному середовищі. Тим не менше, у результаті тридцятирічної канонічної дискусії, активної церковно-організаційної діяльності єпископа Сотера Ортинського та переговорів митрополита Андрея Шептицького з Римською курією було створено повноправну греко-католицьку єпархію у США. Це стало ключовим етапом на шляху адаптації української еміграції у чужому суспільстві.

Створення структур ГКЦ поза межами територіальної юрисдикції Берестейської унії стало важливим історичним прецедентом. З огляду на це, досліджувана тема дає багатий матеріал для аналізу сучасних екуменічних процесів та розкриває нові аспекти історії канонічного врегулювання міжобрядових відносин на одній території. Приклад пошуку компромісів та подолання упереджених стереотипів щодо сторін конфлікту набуває особливого значення для сучасного міжконфесійного діалогу. Крім цього, піднята проблема набуває особливої ваги з огляду на відзначення у 2015 р. 150-річчя від дня народження А. Шептицького.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі нової та новітньої історії зарубіжних країн Львівського національного університету імені Івана Франка в межах наукової теми кафедри “Країни Західної Європи та Північної Америки в системі міжнародних відносин ХІХ–ХХ ст.” (номер державної реєстрації 0112U004037).

Метою дослідження є комплексний аналіз становлення ГКЦ у США наприкінці ХІХ–поч. ХХ ст. Її досягнення передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати ступінь наукової розробки теми у історіографії, джерельну базу та виокремити пріоритетні напрями подальшого дослідження;
- охарактеризувати національно-релігійну ідентифікацію української еміграції у США;
- простежити розбудову церковної інфраструктури ГКЦ;
- дослідити проблему міжобрядових відносин у США;
- висвітлити процес становлення греко-католицького єпископства;
- здійснити аналіз ідеологічно-політичних розбіжностей між галицькими та закарпатськими греко-католиками;

- висвітлити діяльність Російської православної місії серед греко-католиків у США.

Об'єктом дослідження є Греко–Католицька Церква у США, а **предметом** – організаційне оформлення, канонічно-правовий статус, внутрішні суперечності та зовнішні виклики у процесі розвитку ГКЦ.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1884–1914 рр. Нижня хронологічна межа пов'язана з приїздом до США священника Івана Волянського та заснуванням першої греко-католицької парафії. Верхня – наданням греко-католицькому єпископу С. Ортинському повної єпископської влади і отриманням ГКЦ статусу повноправної дієцезії.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію США, де проживали українські емігранти греко-католицького обряду. Переважно більшість з них оселилися у північно-східних штатах. Відповідно, більшість греко-католицьких парафій були у Пенсильванії, Нью-Йорку, Огайо, Нью-Джерсі. Окремі з них з'явилися у Вірджинії, Мериленді, Коннектикуті, Міннесоті, Іллінойсі, Оклахомі, Північній Дакоті, Монтані, Колорадо, Індіані.

Методи дослідження. Для написання дисертації застосовано комплекс загальнонаукових (індукція, дедукція) та спеціально-наукових методів (порівняльно-історичний, статистичний, просопографічний, системний, етно-лінгвістичний, соціально-психологічний, соціологічний). Особливу увагу зосереджено на аналітично-порівняльному підході до історіографії та співставленні загальних наукових парадигм націогенезу із обставинами історичного розвитку українців США у релігійній площині.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *уперше:*

- розглянуто становлення ГКЦ у США на фоні національних, релігійних, суспільних та культурних особливостей історичного розвитку;
- простежено еволюцію ставлення американського суспільства до греко-католицької спільноти;
- досліджено процес розбудови церковної інфраструктури;
- запропоновано порівняльну характеристику процесу становлення ГКЦ у США та Канаді;
- виокремлено й проаналізовано два протилежні напрями протестної кампанії греко-католиків у США проти постанов булли “Ea Semper” (1907 р.);
- запропоновано авторську інтерпретацію канонічного статусу ГКЦ у США;

уточнено:

- датування будівництва першої греко-католицької церкви у США;
- характеристику позиції Ватикану та римо-католицької ієрархії США щодо організаційного оформлення ГКЦ;
- основні внутрішні та зовнішні проблеми церковної розбудови;
- роль митрополита Андрея Шептицького у вирішенні проблем організаційного розвитку та канонічного статусу ГКЦ у США;

- національно-релігійні ідентифікації української еміграції у США; *новий рівень розвитку отримали*;
- дослідження процесів інтеграції емігрантів в американському суспільстві;
- історія канонічного права.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані для написання монографій; при підготовці навчально-методичних посібників з історії США, історії України, церковної історії, екуменічних студій; для підготовки спеціальних курсів у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження відбулася на таких наукових конференціях: XVI Міжнародна науково-практична конференція “Болісні травми минулого: історична правда та імперативи сумління” (12–13 квітня 2013 р., м. Львів), IV Міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” (10–11 грудня 2014 р., м. Рівне), Наукова конференція викладачів історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (5 лютого 2014 р., 4 лютого 2015 р.), III Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи” (26–27 березня 2015 р., м. Дрогобич), XXV Міжнародна наукова конференція “Історія релігій в Україні” (25–28 травня 2015 р., м. Львів).

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків (разом 170 сторінок) та списку використаних джерел (318 позицій). Загальний обсяг роботи становить 200 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** висвітлено актуальність дослідження, охарактеризовано об’єкт та предмет, визначено мету і завдання, наукову новизну, зв’язок із науковими програмами, обґрунтовано хронологічні та географічні рамки роботи. Проаналізовано використані методи дослідження, практичне значення й апробацію отриманих результатів.

У першому розділі – **“Історіографія, джерела та методологія дослідження”** проаналізовано стан наукової розробки теми, її джерельну базу та методологічну основу.

У **підрозділі 1.1. “Стан наукової розробки теми”** охарактеризовано стан наукової розробки проблематики пов’язаної зі становленням ГКЦ у США. Історіографію проаналізовано за схемою: 1) дослідження узагальнюючого характеру, які принагідно окреслюють церковну проблему (дослідження з історії української еміграції, з історії української Церкви, з історії США та американського католицизму); 2) аналітично-синтетичні роботи, що стосуються окремих аспектів порушеної проблеми; 3) історично-канонічні праці.

Серед узагальнюючих праць з історії української еміграції у США та історії української Церкви варто виокремити роботи Ю. Бачинського, Л. Мишути, В. Галича, М. Куропася, В. Ленцика, І. Нагаєвського, Г. Лужницького, С. Мудрого, К. Королевського. Вони подають короткі фактологічні нариси церковно-

організаційного життя переселенців та рефлексії на тему важливості Церкви як інтегруючого чинника у житті емігрантів.

З-посеред загальних праць американських авторів необхідно виокремити дві групи. До першої варто віднести дослідження історії та особливостей американського католицизму, які або не містять даних про емігрантів східного католицького обряду або ж подають дуже фрагментарні відомості. Це роботи Дж. Шогнессі, Е. Грілі, Р. Лецкі, Дж. Девідсона тощо. З них можна почерпнути інформацію про специфіку релігійного життя, церковного управління у США та вплив еміграції на ці процеси, що дає змогу реконструювати зовнішні умови становлення нової церковної структури греко-католицького обряду. Другу групу складають аналітично-енциклопедичні видання, що стосуються питання інтеграції емігрантів та національно-релігійних характеристик американського суспільства. У них вміщено загальну інформацію про становлення ГКЦ, визначення національно-релігійної ідентичності українських емігрантів, яких поставлено в один ряд з іншими еміграційними групами у США. Однак, ці роботи мають більш інформативно-ознайомчий характер. Цікавими синтезами з проблеми інтеграції емігрантів греко-католицького обряду у США відзначаються праці Фреда Саато та Елліота Роберта Баркана.

Перші вузькотематичні статті про греко-католиків у США було опубліковано в американських вісниках *“Charities”*, *“American Ecclesiastical Review”* на зламі XIX – поч. XX ст. У 1909 р. на сторінках американської *“Католицької Енциклопедії”* побачила світ стаття про греко-католиків авторства А. Шіпмана, так званого *“друга українських греко-католиків у США”*, котрий переклав Літургію візантійського обряду англійською мовою.

Монографії, присвячені ГКЦ у США, опублікували І. Сохоцький, Б. Процко, І. Кащак. Однак, ці роботи мають доволі широкі хронологічні межі. Б. Процко розглянув проблему становлення Церкви в аналітичному стилі та окреслив основні тенденції її розвитку у своїй дисертаційній роботі. Пізніше з'явилися його вузькотематичні ґрунтовні дослідження, присвячені церковному життю до приїзду єпископа С. Ортинського в Америку (1884–1907 рр.), наступному етапу його діяльності, ролі А. Шептицького у становленні ГКЦ у США. Вивчення цих питань продовжив І. Кащак.

Створення перших греко-католицьких парафій та діяльність І. Волянського досліджував О. Кравченюк. Його праці надають досліднику ґрунтовну фактологічну основу. Пізніші публікації автора цікаві аналітичними рефлексіями на тему становлення ГКЦ у США.

Участь закарпатської частини еміграції у церковному житті у США стала предметом наукового дослідження А. Пекара, Р. Господара, В. Важеського, П. Р. Магочі. Серед них варто виокремити праці А. Пекара, котрий звернув особливу увагу на вплив політики угорського уряду на закарпатців, що спричинило внутрішні суперечності та суттєво ускладнило церковно-організаційний процес.

Проблема взаємовідносин американської римо-католицької ієрархії та греко-католиків порушена у працях американського дослідника Дж. Фогарті. На його думку, встановлення окремої юрисдикції для східних католиків відбулося лише після закінчення ліберально-консервативної дискусії усередині американської РКЦ.

Важливе місце в історіографії теми займають публікації сучасного італійського дослідника еміграційної проблематики М. Санфіліппо. Його праці написані на основі порівняно нових методологічних підходів щодо вивчення питання релігійно-національної ідентифікації еміграції у США. Автор розглядає розвиток української еміграційної спільноти комплексно, приділяючи першочергову увагу зовнішнім обставинам, які суттєво впливали на церковне становлення.

Проблему канонічного статусу вивчали С. Мудрий, В. Паска, В. Поспішил. Перший з них охарактеризував обставини та міжобрядові труднощі греко-католиків у діаспорі та динаміку вирішення їхнього церковно-правового становища. В. Паска дослідив генезу і динаміку розвитку партикулярного права ГКЦ та його проєкцію в американському випадку, основні етапи та канонічні труднощі церковного становлення. Окрему увагу дослідник присвятив аналізу постанов ватиканської курії щодо греко-католиків у США. Висновки автора побудовані у синтетично-аналітичному стилі і дотепер залишаються найбільш актуальними. В. Поспішил виокремив основні канонічні принципи, які вплинули на розвиток ГКЦ та проаналізував позицію Ватикану з цього приводу.

Окремі аспекти, суміжні з досліджуваною темою відображені в дисертаціях як зарубіжних, так українських науковців. Зокрема, питання взаємовідносин католицизму та американського суспільства розглянуто у роботі Дж. Гоффакер, аспект присутності у Католицькій Церкві одружених священників вивчав Ентоні Маклауглін, проблему переходу греко-католиків у православ'я, у тому числі і у США – Дж. Бреді. В Україні роль ГКЦ у суспільно-політичному житті українців у США і Канаді за період 1870–1939 рр. досліджував В. Юшкевич. Основною метою його дослідження було розкриття ролі духовенства греко-католицької церкви США й Канади, її ієрархів у суспільно-політичному житті українців Північної Америки в останній третині XIX – першій половині XX століть як визначального чинника формування української діаспори. Однак, організаційно-канонічне становлення ГКЦ не є предметом цих досліджень.

Незважаючи на наявність значної кількості літератури про українську еміграцію у США, проблема становлення ГКЦ у цій країні залишається недостатньо вивченою. Більшість досліджень подають загальну фактологічну канву, а наявні синтетичні роботи торкаються лише окремих аспектів. Попри це, актуальність теми постійно зростає як в зарубіжних, так і українських дослідженнях. Однак, на даний момент фактично немає комплексної синтетичної праці, присвяченої конкретно цьому проблемному та найважливішому періоду.

У **підрозділі 1.2 “Огляд джерел”** проаналізовано джерельну базу дослідження. Для комплексного та багатогранного аналізу використано такі групи джерел:

1. Нормативно-правові акти Ватикану (папські енцикліки, артикули, булли, послання, апостольські листи; розпорядження Конгрегації поширення віри та Конгрегації у справі східних обрядів, які стосуються греко-католиків у США);

2. Діловодна документація (матеріали з'їздів греко-католицького духовенства у США; шематизми, електронні списки парафій; протоколи конференцій єпископів Греко-Католицької Церкви);

3. Архівні матеріали (документи Львівського центрального державного історичного архіву у м. Львові (фонди: 358 (Шептицький Андрей), 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат), 664 (Ревакович Тит), 789 (Пристай Олексій). Для дослідження використано звернення українських організацій, комітетів, спілок Канади і США до А. Шептицького, його листи до Конгрегації у справах поширення віри, листування з єпископами і релігійними установами США, матеріали історичного дослідницького центру Філадельфійської архієпархії (PAHRC);

4. Преса (американські газети “New-York tribun”, “Los Angeles herald”, “El Paso herald”, “The intermountain Catholic”, “Kentucky Irish American”, “The Evening Herald (Shenandoah, PA)”); періодика української громади у США – “Америка”, “Свобода”, “Американсько-Руський Вісник”, Альманахи, Ювілейні видання та Пропам'ятні книги Українського Народного Союзу; парафіяльні часописи “The Way”, “The Ukrainian Weekly Sunday”, “Sower (Stamford)”;

5. Документи особистого походження (спогади О. Пристая та Йосифа Гродського; листи греко-католицьких священників та світських осіб у США до А. Шептицького;

6. Послання А. Шептицького до духовенства та мирян греко-католицького обряду на еміграції (Пастирське послання до духовенства у справі візитаторів для українців греко-католиків у Канаді і США; Меморіал про русинську справу в Канаді; Пам'ятка для руських робітників у Німеччині, Франції, З'єдинених Державах Америки, Канаді, Бразилії та Аргентині); пастирські послання єпископа С. Ортинського.

Таким чином, дослідження базується на комплексі джерел різного походження, які у взаємному поєднанні мають достатньо високий інформативний потенціал для розкриття мети і реалізації наукових завдань дисертаційної роботи.

У підрозділі 1.3 “Методологічні основи дослідження” охарактеризовано використані наукові методи і прийоми. Основним підходом написання праці став проблемно-хронологічний. У процесі дослідження зроблено висновок про необхідність розгляду становлення ГКЦ не лише в історичній, а й канонічній та суспільно-політичній площині, що вимагає застосування комплексної змішаної методики.

Для вивчення проблем співзалежності релігійної та національної ідентифікації греко-католиків у США, їхньої колективної національної пам'яті, інтеграції у чуже суспільство використано підходи Р. Періна, М. Санфіліппо, Ж. Нуаріеля та П. Нори. Особливістю їхньої методики є критичне дослідження

парадигм релігійності, етнічності, полікультурності та специфіки культурних, соціальних і політичних традицій у США.

Аналіз проблеми вирішення канонічного статусу ГКЦ у США здійснено з допомогою методів аналізу, синтезу, співставлення та порівняння різних груп церковно-правових документів (щодо загалом східних обрядів, суто греко-католицького обряду, американської РКЦ, міжобрядових відносин, еміграційної тематики) та наявних досліджень.

Нові аспекти досліджуваної теми відкрилися завдяки методу соціальної психології у поєднанні з порівняльно-історичним підходом. Особливу увагу звернено на виявлення та аналітику упереджених стереотипів учасників процесу становлення ГКЦ у США. З метою нівелювання своєрідних “ярликів”, які можуть суттєво викривити дослідження історичних реалій, було здійснено критичний аналіз історіографії та джерел.

Для реконструкції основних моделей поведінки та впливу індивідуальних якостей та амбіцій на процес церковного розвитку використано просопографічний та поведінковий методи. Оскільки греко-католики у США утворили свою спільноту, важливим завданням постає вивчення їхньої “колективної біографії”, аналіз особливостей їхнього церковного та громадсько-культурного життя. Враховуючи те, що постійною проблемою була роз’єднаність між різними групами українських емігрантів у США, необхідна реконструкція їхніх прагнень, міжособистісної комунікації, методики досягнення цілей. Усі ці фактори суттєво відобразилися на процесі становлення ГКЦ та позиції Ватикану у цій справі.

Динаміка церковної розбудови на паралелі з адаптацією української громади в американському суспільстві була досліджена з допомогою системного методу. Це дало змогу виокремити конкретні процеси, закономірності та тенденції історичного розвитку греко-католицької громади. Оскільки ГКЦ у США розвивалася на фоні нестабільних, кризових станів, зумовлених зовнішніми та внутрішніми чинниками, для дослідження її інституційного оформлення застосовано синергетичний метод.

З метою відкинення упереджених підходів, однобічних конфесійних трактувань, відходу від полемічно-популярного бачення було запозичено методику Б. Гудзяка, котрий з допомогою новітніх підходів досліджував генезу і оформлення Берестейської унії.

Окрему увагу приділено вибору термінологічного апарату. З огляду на історичні обставини у джерелах та науковій літературі не має єдиної думки щодо точного національно-релігійного визначення греко-католицької структури у США. На даний момент є дві офіційні назви: Українська Католицька Митрополія Філадельфії (до неї входять єпархії Стемфорда, св. Миколая у Чикаго, св. Йосафата у Пармі) та Русинська Греко-Католицька Митрополія Пітсбургу (єпархії Пассейку, Парми, Ван-Нуйс). Натомість упродовж 1884–1914 рр. було засновано першу спільну єпархію з центром у Філадельфії. З огляду на таку ситуацію вирішено вживати загальне окреслення “Греко–Католицька Церква у США”.

У другому розділі **“Формування організаційної структури Греко-Католицької Церкви у США”** висвітлено динаміку і особливості процесу розбудови греко-католицьких парафій та становлення Церкви як серцевини національного, громадського, культурного та освітнього життя еміграції.

У підрозділі **2.1 “Національно-релігійна ідентифікація української еміграції у США”** досліджено статистичні матеріали, національно-релігійну ідентифікацію переселенців, процес розвитку національної свідомості та трансформацію етноніма “русини” на “українці”.

Понад 90% українських емігрантів у США були греко-католиками. У науковій літературі та джерелах їх часто ідентифікують як “русинів-католиків”, “емігрантів східного церковного обряду” та поділяють на дві групи: українців (галичани) і так званих карпато-русинів (закарпатці). Українські переселенці оселялися у східній частині США, головним чином у Пенсильванії, Нью-Йорку та Нью-Джерсі. У церковно-адміністративному плані ці штати відносилися до римо-католицької митрополії Пітсбургу. Саме на цих теренах розпочалося становлення ГКЦ.

З огляду на об’єктивні історичні обставини рівень національної свідомості двох груп української еміграції суттєво різнився, на що безпосередньо вплинули етнічно-регіональні відмінності та національна політика Австро-Угорщини. Така ситуація спричинила плутанину у кількісних та ідентифікаційних характеристиках української еміграції у США.

За таких обставин роль консолідуючого чинника у житті переселенців відіграла Церква. Характерно, що саме греко-католицький обряд став визначальною та інтегруючою ознакою спільноти новоприбулих емігрантів, походження яких було незрозумілим для американської громадськості. Завдяки цьому вони відрізнялися від інших переселенців, які дотримувалися римо-католицького обряду. Така відмінність викликала цілу низку запитань і дискусій у середовищі римо-католицької ієрархії США, стала новацією та викликом для суспільства.

Ключовим та водночас дискусійним питанням є статистичні підрахунки української еміграції у США. Відмінності церковного розвитку, національно-релігійних ідентифікацій спричинили плутанину у кількісних характеристиках. Загалом, статистичні інформації про українців у цій країні можливо згрупувати за такими параметрами: 1) загальна кількість; 2) статистика за національною приналежністю; 3) релігійно-конфесійна статистика.

Стосовно загальних статистичних даних, то більшість дослідників сходяться на думці, що встановити достеменну кількість українських емігрантів, що прибули до США в останній чверті XIX – початку XX ст. неможливо. Відповідно, кількісні показники за цей період є доволі відносними. Найбільш вірогідними можна вважати підрахунки “Official Catholic Directory” – офіційного списку американського духовенства, де виокремлено перелік греко-католиків. Згідно з ним, станом на 1913 р. у США нараховувалося 500 тисяч греко-католиків.

З огляду на поліетнічність емігрантів з Австро-Угорщини до США виникає питання національної характеристики спільноти, яка поступово витворила

американську ГКЦ. Звичайно, більшість склали українські емігранти, проте їхня національна приналежність на той час відзначалася політично-етнічною строкатістю. Крім цього, до складу ГКЦ у США увійшли не лише українці, а також румуни, словаки, хорвати, угорці, італійці, албанці. Зокрема, у джерелах згадується священник Кірось Піннола, парох італійської греко-католицької церкви у Нью-Йорку. До складу найдавнішого конфедеративного товариства емігрантів у США “Руської греко-католицької спілки” у Пенсильванії (засновано у лютому 1892 р.) окрім українців входили словаки. У листах священника І. Кузіва зазначено, що на його парафії у Своєрсе (штат Пенсильванія) була велика кількість словаків.

У підрозділі 2.2 **“Парафії та розбудова церковної інфраструктури”** охарактеризовано динаміку та особливості процесу творення парафій, діяльність священників і єпископа С. Ортинського, а також специфіку церковного життя емігрантів.

У 1884 р. на прохання групи українців з м. Шенандоа (штат Пенсильванія) львівський митрополит С. Сембратович відрядив до США священника І. Волянського. Він заснував греко-католицькі парафії у м. Шенандоа, Кінгстоні, Вілкс-Беррі, Оліфанті, Фріленді, Шамокіні, Газелтоні, Джерсі Сіті, Міннеаполісі, де невдовзі було збудовано церкви.

І. Волянський докладав зусиль не тільки для духовного, а й національного, суспільного та освітнього розвитку своїх парафіян. Своєрідна програма його церковної та просвітницької діяльності висвітлена у редакторській статті в “Америці”. У ній він наголошував на потребі релігійної та національної єдності, збереженні своєї ідентичності та постійному освітньому розвитку.

Упродовж періоду становлення ГКЦ у США спостерігається позитивна динаміка творення нових парафій. Наприкінці 1898 р. у США була 51 церква. Станом на 1905 р. згідно зі статистичними даними Конгрегації поширення віри на основі звіту Апостольського Делегата Д. Фальконіо нараховувалося вже 84 парафії з 81 священником (49 одружених, 9 вдівців, 15 целібатів і 8 монахів). У 1913 р. було вже близько 150 священників та 152 парафії.

Характерно, що нові церковні осередки з’являлися доволі швидко, об’єднуючи навколо себе щоразу більшу кількість емігрантів. Така тенденція зумовила гостру потребу призначення окремого єпископа для греко-католиків. 26 березня 1907 р. завдяки зусиллям митрополита Андрея Шептицького Папа Пій Х іменував василіянина С. Ортинського єпископом для греко-католиків у США. Після цього почався новий, переломний, етап церковної розбудови.

Кульмінаційною подією розбудови ГКЦ стало освячення 2 жовтня 1910 р. першого у США греко-католицького кафедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії. У церемонії взяли участь митрополит А. Шептицький, С. С. Ортинський, більше ніж 60 українських священників. З високопоставлених церковних осіб на церемонії були присутні Апостольський делегат у Вашингтоні, архієпископ Д. Фальконіо, посол Папи Пія Х кардинал В. Ваннутеллі та

американський архієпископ П. Раян, що засвідчило новий рівень сприйняття греко-католицизму у США.

Значним досягненням стала поява окремого переліку греко-католицьких священників в офіційному списку американського духовенства “Official Catholic Directory” (1913 р.). У ньому зазначено, що в США вказаного року було приблизно 152 парафії та 500 тисяч греко-католиків

У третьому розділі **“Канонічно-правовий статус ГКЦ у США”** проаналізовано правову основу розбудови ГКЦ.

У підрозділі **3.1 “Греко-католицизм та проблема міжобрядових відносин у США (1884–1906 рр.)”** розглянуто ставлення американської римо-католицької ієрархії до емігрантів греко-католиків та спроби узгодити на церковно-дисциплінарному рівні співіснування двох обрядів на переважно римо-католицькій території.

Канонічно-правовий статус був найважливішим і водночас проблемним питанням у процесі становлення та розбудови ГКЦ у США. Специфіка полягала у тому, що на одній території гостро постала проблема міжобрядового врегулювання церковних відносин між американськими римо-католиками та емігрантами греко-католиками. Останні прагнули мати свого єпископа і повноправну дієцезію, незалежну від американської римо-католицької ієрархії. На цьому тлі розгорілася гостра церковно-правова дискусія. За таких обставин Ватикану випала роль посередника та гаранта партикулярного права обидвох сторін. Позитивне вирішення справи вимагало детального аналізу та співставлення в історико-правовому зрізі церковних документів РКЦ і ГКЦ та пошук прийняттого компромісу. Цей процес тривав тридцять років (1884–1914 рр.) і характеризувався багатьма ускладненнями та конфліктами.

Американські ієрархи, покликаючись на те, що згідно з канонічним правом на одній території не можуть бути дві єпископські юрисдикції, протестували проти наявності у країні одружених священників східного обряду. На їхню думку, правильним рішенням цієї проблеми мав стати дозвіл на перехід греко-католиків у римо-католицький обряд. Проте, Ватикан зберігав помірковану позицію у цьому питанні. Безсистемне призначення, приїзд переважно одружених греко-католицьких священників та творення парафій, непідконтрольних римо-католицьким ієрархам, зумовило появу впродовж 1890–1897 рр. чотирьох декретів Конгрегації поширення віри. Основними вимогами у них був celibat священників, які мали прибути до США для духовної опіки над емігрантами та їхнє підпорядкування юрисдикції римо-католицьких ординаріїв. Ці вимоги викликали невдоволення греко-католицької спільноти США та подальше загострення ситуації.

Римська курія була добре обізнана з труднощами обох сторін. Для усунення непорозумінь були потрібні розсудливі та обережні заходи. Очевидно, було б несправедливо заборонити в Америці здійснення Літургії у греко-католицькому обряді, що суперечило б належній усім католикам у США свободі віровизнання. У такій ситуації розпочався етап активних дискусій на рівні канонічного права. Для

греко-католицьких очільників необхідно було правильно обходити своєрідні підводні камені і на юридичному рівні знаходити контраргументи.

У підрозділі 3.2 “Становлення греко-католицького єпископства (1907–1914 рр.)” проаналізовано основні проблеми процесу створення повноправної греко-католицької дієцезії у США.

Ще перед від'їздом до Америки, 25 червня 1907 р., новопризначений єпископ С. Ортинський підготував першого пастирського листа до українців греко-католиків у США. У ньому він роз'яснив, що буде підзвітний Апостольському Делегату у Вашингтоні і не матиме повної єпископської влади, оскільки ще не було організовано окрему греко-католицьку дієцезію. Водночас він наголосив, що ці труднощі є тимчасові, і Конгрегація поширення віри має ще уточнити засади його єпископської влади на американських теренах, зважаючи на те, що під час візиту до Риму він представив всі свої прохання і труднощі на розгляд Ватикану.

17 вересня 1907 р. Апостольський делегат Діомед Фальконіо офіційно оприлюднив буллу “*Ea semper*” (“Так завжди”). Документ містив чотири розділи (36 статей), у яких розглянуто питання щодо становища та повноваження греко-католицького єпископа у США; статусу та функцій духовенства; мирян; подружжя між римо- та греко-католиками. Згідно з буллою, С. Ортинський не був наділений повною владою і підпорядковувався американським єпископам. Від їхньої волі залежала його можливість відвідувати греко-католицькі парафії. Такі обставини перешкоджали церковно-організаційній діяльності владики. Причини цієї ситуації крилися у правовій площині і були зумовлені IV Латеранським собором (1215 р.) Згідно з його ухвалами на одній території не могло бути двох єпископських влад. Таким чином С. Ортинський був фактично “єпископом без дієцезії” на території, яка канонічно належала американському римо-католицькому духовенству.

Усередині греко-католицької спільноти вибухнула протестна кампанія, супроводжувана радикальними закликами. У результаті почався рух за створення т. зв. “Greek-Catholic Independent Church”, очільники якої не підлягали ні римо-католицькому, ні греко-католицькому єпископам. Ці фактори змушували Римську Курію належно вивчити ситуацію і бути доволі обережними у висновках. Значні заслуги у позитивному вирішенні проблеми канонічного статусу ГКЦ у США належать митрополиту А. Шептицькому, котрий вів переговори з ватиканськими урядниками та безпосередньо з папою Пієм X.

У четвертому розділі “**Внутрішнє становище ГКЦ у США: протиріччя та зовнішні виклики**” окреслено дестабілізуючі чинники та висвітлено ідеологічні впливи, які ускладнювали церковно-організаційний процес.

У підрозділі 4.1 “**Ідеологічні орієнтації та політичні розбіжності між галицькими та закарпатськими емігрантами**” висвітлено внутрішні суперечності та непорозуміння усередині української еміграції у США.

Основними дезінтегруючими факторами були різні етнічно-національні самоідентифікації та впливи мадяризації та москвофільства. Зазначена проблема проявилася особливо активно після призначення галичанина єпископом для

емігрантів у США. Виникла опозиційна група, особливо зі сторони закарпатської еміграції, яка протестувала не лише проти доленосної булли “Так завжди”, а й проти С. Ортинського. Вони прагнули призначення окремого єпископа закарпатського походження. Непорозуміння та конкуренцію між галичанами та закарпатцями демонструють часописи обох груп. Проте, завдяки діяльності свідомо налаштованих священників з обох таборів спостерігається тенденція повільного спаду суперечок. Надання єпископу повної влади нівелювало основний пункт конфліктів. Однак, етнічно-ідеологічні відмінності залишалися. Свого часу навіть С. Ортинський та апостольський делегат Дж. Бонцано розглядали план призначення окремого єпископа для закарпатців. Зрештою, цей проект був реалізований у 1924 р., коли Ватикан призначив двох окремих єпископів галицького і закарпатського походження.

Розходження щодо національної орієнтації спричинили ідеологічний поділ української еміграції у США, що суттєво відобразилося на процесі становлення і розвитку ГКЦ. Дослідники виокремлюють три групи політично-національного спрямування українців у США: москвофіли, свідомо налаштовані українці та угрофіли (мадярофіли). Джерела подають ще іншу класифікацію, ідентифікуючи “радикалів”, “поступовців”, “соціалістів” тощо. Значною мірою ці орієнтації віддзеркалили суспільно-політичні позиції, які панували на західноукраїнських землях. Більше того, вони проявилися навіть гостріше. Якщо на батьківщині галичани та закарпатці перетиналися рідко з огляду на географічну віддаленість, то у США вони зіткнулися на одній території. У Галичині були поширені проукраїнські настрої і водночас сильні позиції мали москвофіли. Отож і між самими галичанами не бракувало розбіжностей. Закарпатські українці тривалий час перебували під впливом потужної мадяризаційної політики, тому ідеологічні настрої галицьких побратимів часто були для них зовсім незрозумілими. Представники обох груп з огляду на несформовану національну ідентичність часто ставали маріонетками під впливом проугорської або ж москвофільської пропаганди. Водночас у обох групах еміграції були свідомо налаштовані українці готові до співпраці та діалогу. Тому прикріплювати ярлики у даному випадку є невдячною справою. Проблема полягала в тому, що на початках така ідеологічно розрізнена громада мала спільне завдання організаційного оформлення ГКЦ. Закономірно, що виникнення конфліктів було лише справою часу. Поступово утворювалися окремі групи, які мали свої орієнтири щодо церковно-організаційних справ. Вони не відзначалися компромісними прагненнями. Це значно ускладнювало процес становлення ГКЦ у США.

На цю ситуацію української спільноти у США одразу зреагував митрополит А. Шептицький, закликаючи до мирного вирішення непорозумінь і застерігаючи від непослуху до Апостольської Столиці і радикального шляху вирішення проблем. 20 серпня 1902 р. він звернувся пастирським посланням до духовенства у справі візитаторів для українців греко-католиків у Канаді і США. У ньому Митрополит запропонував шлях становлення УГКЦ в США на основі вірності Ватикану,

злагоджених взаємовідносин між українськими емігрантами та відповідальності обох груп за свої вчинки.

Підрозділ 4.2 “Діяльність Російської православної місії серед греко-католиків у США” присвячений аналізу причин переходу окремих греко-католицьких парафій на православ'я.

Російська Православна Церква розпочала свою місійну діяльність в Америці у 1794 р. на території Аляски. У 1867 р. було засновано єпископство. Однак, у цей час кількість православних парафій в Америці була незначною. Після переходу у 1891 р. греко-католицької парафії священика О. Товта її чисельність почала різко зростати. Російська православна місія активно сприяла цьому процесу. Така ситуація загострювала непорозуміння та серйозні труднощі усередині греко-католицької спільноти США. Зокрема, відбулася значна кількість затяжних судових процесів щодо юридичного запису греко-католицьких церков, парафіяни яких перейшли на православ'я. У кінцевому підсумку перехід на православ'я став дестабілізуючим фактором на шляху розбудови ГКЦ у США.

Перехід на православ'я українських емігрантів у США щоразу більше привертав увагу Ватикану. Цей аспект став одним з визначальних у дискусії про призначення греко-католицького єпископа. Проблема схизми відображена в актах Конгрегації Поширення Віри.

Щоб протидіяти переходу українських греко-католиків у США на православ'я, протестантизм та сприяти інтелектуальному та культурному розвитку 15 вересня 1910 р. під керівництвом С. Ортинського відбулася конвенція делегатів всіх греко-католицьких парафій, на якій ухвалено заснувати духовну семінарію та вищу школу для підготовки українських емігрантів до американських університетів. Також було організовано місійні реколекції, особливо у тих місцях, де бракувало священиків. Саме там проблема переходу виявилася доволі гострою. Згодом ця діяльність дала позитивні результати. Було чимало випадків повернення тих, що перейшли у православ'я, знову до греко-католицизму.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження:

Формування організаційної структури Греко-Католицької Церкви у США відбувалося у складних зовнішніх обставинах. У цей час у середовищі римо-католицької ієрархії США спостерігалася тенденція т. зв. американізації, яка на практиці означала нівелювання впливів різних еміграційних груп на церковну структуру. На відміну від інших переселенців греко-католики суттєво відрізнялися обрядом, традиціями, мовою та одруженим статусом священиків. Цей фактор особливо насторожував американських єпископів як імовірна загроза церковно-дисциплінарному порядку.

Специфіка справи полягала у тому, що частина римо-католицького єпископату у США за своїм походженням належала до представників західноєвропейської еміграційної спільноти. Упродовж попередніх століть вони освоїли американську т. зв. “місійну” територію і організували тут чітку церковну інфраструктуру. Все це

надавало римо-католицькому духовенству очевидну перевагу і своєрідне право першості у врегулюванні церковних відносин на американських теренах. Однак, велика еміграційна хвиля почала серйозно розхитувати закоренілий церковно-організаційний порядок американської римо-католицької ієрархії. Еміграційне питання було одним з факторів, які спонукали Ватикан скликати у 1884 р. III Балтиморський з'їзд американських єпископів. Символічно, що цим роком датується початок творення ГКЦ у США. Етнічні розбіжності внаслідок еміграції стали постійним фактором американського католицизму.

Спочатку переселенці відвідували польські та словацькі римо-католицькі костели, де до них ставилися доволі упереджено. Загалом американське суспільство сприймало їх негативно, не розуміючи їхнього походження та релігійно-обрядових особливостей. Зрештою, самі емігранти, з огляду на слабку національну свідомість, не могли чітко окреслити своє етнічне походження, що відображено у строкатості етнічних самоназв. За таких обставин обрядова приналежність стала чи не єдиним інтегруючим чинником. Однак, яскраво виражена співзалежність національного та релігійного самовизначення емігрантів іноді призводила до негативних наслідків на церковний розвиток.

Попри складні обставини простежується висока динаміка та обширна географія творення церковних осередків, які стали центром не лише духовного, а й національного, громадського, освітнього та культурного життя еміграції. У результаті активної церковно-організаційної діяльності єпископа С. Ортинського та візиту митрополита А. Шептицького до США у 1910 р. відбулися позитивні зміни у ставленні американського суспільства та ієрархії до греко-католицького обряду. Свідченням цього є публікації преси та участь американського єпископату у посвяченні деяких греко-католицьких церков.

Процес канонічного врегулювання становлення ГКЦ у США необхідно розглядати у контексті ширшого проблемного підходу. У церковно-правовій площині особлива увага має бути звернена на динаміку розвитку церковного права щодо 1) східних обрядів загалом; 2) греко-католицького обряду Берестейської унії та можливості реалізації затверджених нею прав та привілеїв на канонічній території римо-католицького обряду та іншою церковною дисципліною; 3) питання можливості зміни обряду. У контексті становлення ГКЦ у США зазначені три аспекти тісно перепліталися і потребували пошуку спільного знаменника. Натомість, з історичної точки зору, потрібно аналізувати позицію Ватикану щодо емігрантів; ставлення американської римо-католицької ієрархії до греко-католицьких переселенців та їхнього церковноорганізаційного прагнення. Усі ці аспекти у випадку з ГКЦ у США необхідно було звести в одну єдину схему. Це складне завдання стало ознакою нової доби в історії канонічного права. Свідченням цього є прийняття Кодексу Канонічного Права 1917 р., розвиток екуменічних ідей та посилення уваги Римських Пап XX ст. до східних обрядів, декрети II Ватиканського Собору і проголошення Кодексу Канонів Східних Церков.

У площині канонічного права становлення ГКЦ у США виявилось викликом у вирішенні проблеми міжобрядових відносин на території з переважанням римо-католицизму. Питання співіснування обрядів у церковно-дисциплінарному аспекті упродовж століть викликало багато дискусій і потребувало детальної аналітики ватиканських документів. Особливо гостро проблема поставала на римо-католицьких канонічних територіях, де через історичні обставини, переважно через еміграцію, з'являлися християни східного церковного обряду. Така ситуація загострювала суперечності щодо питання рівності обрядів та можливості переходу зі східного обряду в римо-католицький. Позитивне вирішення справи вимагало детального аналізу та співставлення в історико-правовому зрізі церковних документів РКЦ і ГКЦ, практичного перегляду застарілих норм та пошуку канонічно-партикулярного та церковно-організаційного компромісу.

Упродовж першого етапу (1884–1906 рр.) тривали активні пошуки механізму співіснування двох обрядів на римо-католицькій канонічній території у США. Він позначений тривалими дебатами навколо можливості призначення окремого греко-католицького єпископа. Упродовж наступного періоду (1907–1914 рр.) предметом дискусії стала незалежність греко-католицького єпископства від американських ієрархів та пряма підпорядкованість Ватикану. Вже сам факт призначення єпископа для греко-католиків у США з перспективи сучасності означав серйозне зрушення у питанні міжобрядових відносин. Однак, обмежена форма здійснення єпископської влади, виражена у буллі “Так завжди” (1907 р.), була ще далекою від практичної реалізації ідеї рівності обрядів. Основною причиною такого протиріччя була відсутність практичного механізму узгодити канонічні права і гарантії двох обрядів на одній території та потреба уникнути церковно-дисциплінарних конфліктів. Як римо-католицька, так і греко-католицька сторона апелювала серйозними аргументами, що вимагало від Ватикану швидшого пошуку компромісу. Практичне вирішення цієї проблемної ситуації відбулося у 1913 р. через надання С. Ортинському повної влади на рівні з американськими єпископами. Оскільки найважчі кульмінації перетину міжобрядового питання та церковної юрисдикції відбулися саме у становленні ГКЦ у США, цей приклад полегшив ідентичний процес у Канаді. Перший греко-католицький єпископ у Канаді Н. Будка, на відміну від С. Ортинського, одразу отримав повну церковну владу.

Фундамент ГКЦ у США розхитували дві тенденції: суперечки між галичанами та закарпатцями внаслідок різних ідеологічних орієнтацій та перехід на православ'я. Вирішення цих проблем забирало багато сил у митрополита А. Шептицького, єпископа С. Ортинського та греко-католицьких парохів у США. Така ситуація сильно дезорієнтувала простих парафіян, які в результаті не могли визначитися зі своєю позицією. Ці обставини у свою чергу спричинилися до ускладнення та затягнення у часі канонічного вирішення статусу ГКЦ у США.

Ідеологічні та політичні розбіжності між греко-католиками із Галичини та Закарпаття стали однією з ключових перешкод церковної розбудови. Характерно, що у США через дипломатичні канали продовжилася активна мадяризаційна

політика, яка розколнувала еміграційну спільноту зсередини і розхитувала закладені основи організації ГКЦ. З цього приводу доволі інформативним є таємний документ угорського уряду “Міністерський наказ № 393”. Він стосується політики впливу на словаків та русинів у США. Угорський уряд спонсорував видання газет на угорській, словацькій та русинській мові з метою поширювати угорський патріотизм. Угорське консульство пильно стежило за поширенням ідеї панславізму у США. Систему шпionажу угорська влада намагалася поширити між священниками у США, щоб відслідковувати панславистські спрямування.

Попри це, відцентрові тенденції, антиватиканський рух, створення т. зв. незалежної церкви, невідвладної єпископу живилися часто особистими амбіціями та інтересами окремих груп переселенців. Однак, історично неправильно накладати вину на одну групу емігрантів виключно за етнічним походженням. Як галичани, так і закарпатці мали сильні і слабкі сторони. З-посеред них виокремилася змішана група, яка підтримувала єпископа С. Ортинського та докладала активних зусиль до церковної організації, нівелювання конфліктів та пошуку єдності.

Наростаючі суперечності та опозиція єпископу ставали перешкодами у діалозі з Ватиканом. Постійні скарги до Апостольського Делегата, до Ватикану, цілеспрямована дискредитація єпископа у пресі, протестні маніфестації очевидно викликали багато запитань у Конгрегації Поширення Віри. Однак, попри такі обставини, А. Шептицький провадив перемовини і йому вдалося знайти відповідні аргументи для створення самостійного єпископства.

Серйозною внутрішньою проблемою став перехід значної кількості греко-католиків у православ'я. Основні причини цього процесу полягають у дезорієнтації через слабку національну свідомість, дискусію про чистоту обряду, поширенні москвофільства та активній діяльності російської православної місії, яка інтерпретувала всі ватиканські постанови щодо греко-католиків в Америці як вияв непошани та порушення прав східного католицького обряду. Характерно, що “американська схизма” зачепила більшою мірою галицьку частину еміграції, натомість закарпатці були більш стійкими.

Таким чином, процес становлення ГКЦ у США пришвидшив практичне розв'язання дискусії про рівність обрядів, реалізацію співіснування римо-католицького та східного католицького єпископства на одній території та вдосконалення та гарантію партикулярного права обох сторін, що суттєво випереджувало виклики часу.

НАУКОВІ ПРАЦІ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, надруковані у фахових наукових виданнях:

1. Гнідик І. До проблеми статистики та національно-релігійних ідентифікацій української еміграції у США (кінець ХІХ–початок ХХ ст.) / Ірина Гнідик // Наукові

- записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка. – 2013. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 177–180.
2. Гнідик І. Перша українська греко-католицька парафія у США/ Ірина Гнідик // Мандрівець (Тернопіль). – 2014. – № 3 (111). – С. 23–27.
3. Гнідик І. І. Вплив булли «Ea Semper» на становлення Греко-Католицької Церкви у США / Гнідик І. І. // Гілея. – 2014. – № 89. – С. 272–277.
4. Гнідик І. Початки діяльності єпископа Сотера Ортинського у США / І. Гнідик // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. Праць : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2014. – Вип. 25. – С. 230–233.
5. Гнідик І. Митрополит Андрей Шептицький та Греко-Католицька Церква у США / Ірина Гнідик // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / [ред.-упор. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – 2015. – Вип. 11. – С. 13-21.

Статті, надруковані в інших наукових виданнях:

6. Гнідик І. Митрополит Андрей Шептицький і проблема становлення Греко-Католицької Церкви в США (аспект подолання конфлікту між греко- католиками із Закарпаття та Галичини) / Гнідик Ірина // Болісні травми минулого: історична правда та імперативи сумління : Матеріали XVI Міжнар. наук. конф. студентів і молодих науковців (Львів, 12-13 кв. 2013 р.). – Львів : Ін. релігії і суспільства Укр. кат. ун-ту. – С. 224–233.
7. Гнідик І. Роль Греко-Католицької Церкви у національно-культурному становленні української еміграції у США/ Гнідик І. // Історія релігій в Україні : Науковий щорічник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – Львів : Логос, 2015. – Т. I. – С. 493–501.

АНОТАЦІЇ

Гнідик І. І. Початки та розбудова Греко-Католицької Церкви у США (кінець XIX–початок XX ст.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2015.

У дисертації на основі архівних матеріалів, нормативно-правових актів Ватикану, періодики, шематизмів, звітів з'їздів духовенства, послань митрополита А. Шептицького та інших джерел здійснено комплексний аналіз розбудови Греко-Католицької Церкви у США (наприкінці XIX–початку XX ст.)

Досліджено особливості формування організаційної структури, канонічно-правовий статус та внутрішнє становище ГКЦ у цій країні. Проаналізовано

ставлення американського суспільства та римо-католицької ієрархії до українських емігрантів греко-католиків, канонічну дискусію між представниками двох обрядів за посередництва Ватикану щодо можливості співіснування двох єпископських влад на одній території. Охарактеризовано основні періоди формування організаційної структури ГКЦ, вплив ідеологічно-політичних розбіжностей усередині еміграційної спільноти на церковно-організаційний процес. Здійснено соціально-психологічний аналіз поширених між переселенцями стереотипів і упереджень та їхній вплив на становлення ГКЦ у США. Висвітлено історично-канонічний прецедент виникнення греко-католицького єпископства на переважно римо-католицькій території та вплив цього процесу на міжобрядові відносини.

Ключові слова: Греко–Католицька Церква, еміграція, обряд, США, канонічне право, єпархія.

Гнидык И. И. Начало и развитие Греко-Католической Церкви в США (конец XIX–начало XX ст.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2015.

В диссертации на основе архивных материалов, нормативно-правовых актов Ватикана, периодики, шематизмов, отчетов съездов духовенства, посланий митрополита А. Шептицкого и других источников осуществлен комплексный анализ развития Греко-Католической Церкви в США (в конце XIX–начале XX ст.).

Исследованы особенности формирования организационной структуры, каноническо-правовой статус и внутреннее положение ГКЦ в этой стране. Проанализировано отношение американского общества и римо-католической иерархии к украинским эмигрантам греко-католикам, каноническую дискуссию при посредничестве Ватикана между представителями двух обрядов относительно возможности сосуществования двух епископских властей на одной территории. Охарактеризованы основные периоды формирования организационной структуры ГКЦ, влияние идеологически-политических расхождений внутри эмиграционного сообщества на процесс формирования Церкви. Осуществлен социально-психологический анализ распространенных между переселенцами стереотипов, предубеждений и их влияние на становление ГКЦ в США. Отражен историческо-канонический прецедент возникновения греко-католического епископства на преимущественно римо-католической территории и влияние этого процесса на межобрядовые отношения.

Ключевые слова: Греко–Католическая Церковь, эмиграция, обряд, США, каноническое право, єпархія.

Hnidyk I. I. The beginnings and development of the Greek–Catholic Church in the USA (the end of XIXth–beginnings of XXth century). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in History, Speciality 07.00.02 – The World History. – Ivan Franko National University of Lviv, 2015.

The study is based on a wide range of historical sources, including archived materials, normatively-legal acts of Vatican, periodicals, church directories, reports of conventions of clergy, messages of metropolitan A. Sheptytsky. The thesis analyses the process of development of Greek–Catholic Church in the USA (at the end of XIXth–beginnings of XXth century), especially the organization of the church structure, national-religious identification of the Ukrainian migrants in this country, canonical status, main problems of the formation of the greek-catholic episcopacy, internal contradictions inside the ukrainian migrant's community, social-psychological analyse of the widespread stereotypes of Ukrainian migrants and it's influences and consequences.

The development of organizational structure of the Greek–Catholic Church in the USA took place in the difficult external circumstances. Unlike other associations of migrants, the greek-catholics substantially differed in a rite, traditions, language and married status of priests. This factor especially guarded the American bishops as a credible threat to the church-disciplinary order.

In the sphere of the canonical law organization of the Greek–Catholic Church in the USA appeared a serious call in the aspect of interritual relations on territory with Latin-rite predominance. Such situation stipulated the sharp necessity of revision in practice out-of-date norms and search of canonical and church-organizational compromise between both rites. The first stage of this process (1884-1906) is marked by prolonged debates round possibility of setting of separate greek-catholic bishop.

During a next period (1907-1914) the main subject of discussion became independence of greek-catholic episcopacy from the American hierarchies and direct subordination to Vatican. The fact of setting of the bishop for greek-catholics in the USA from the prospect of contemporaneity meant a serious change in the question of interritual relations. However the limited form of realization of episcopal power, shown in a bull "So always" (in 1907), was yet distant from practical realization of idea of equality of the rites. The main reason of such contradiction was absence of practical mechanism to co-ordinate canonical rights and guarantees of both rites on the common territory and necessity to avoid church-disciplinary conflicts. Both latin and greek-catholic side appealed serious arguments, that required more rapid search of compromise from Vatican. The practical solution to this problematic situation took place in 1913 by giving the absolute power to S. Ortynsky on a parity basis with American bishops. As the heaviest culminations of interritual crossing and church jurisdiction took place exactly in the process of formation Greek-Catholic Church in the USA, this example facilitated it's organization in Canada. Confirmation of this is that the first greek-catholic bishop in Canada N. Budka unlike S. Ortynsky at once got complete church power.

The main obstacles in the process of Church's formation were difficult political and ideological orientations of Ukrainian migrants and, as consequence, contradictions between them. The main reasons of this were small national identity, absence of own state organization and magyarization policy.

The study shows that becoming of the Greek–Catholic Church in the USA accelerated the practical decision of discussion about equality of rites, realization of coexistence of the Latin and East episcopacy on the common territory and perfection and guarantee of particular rights for both sides. The serious destabilization factor was the transition of greek-catholic parishes into the Orthodoxy.

Key words: Greek–Catholic Church, migration, rite, USA, canon law, diocese.